РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Вологіна Юрія Юрійовича

на тему: «Філософський аналіз деструктивної поведінки особистості в умовах інформаційно-цифрового простору»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження Ю. Ю. Вологіна присвячене одній із найбільш гострих проблем сучасності – філософсько-антропологічному осмисленню деструктивної поведінки особистості в умовах інформаційно-цифрового простору. Актуальність теми зумовлена кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, стрімка цифровізація суспільства породила якісно нові форми людської деструктивності – кібербулінг, цифрову залежність, нарцисичні деформації саморепрезентації та інші, – які не отримали ще достатнього філософського осмислення, тоді як емпірично-психологічні, соціологічні та правові дослідження в цій галузі вже нагромадили значний масив даних. По-друге, виклики інформаційно-цифрової доби формують новий тип суб'єктивності – homo digitalis, – чиє буття є особливо вразливим до зовнішніх маніпулятивних впливів. Ці обставини роблять дослідження не лише академічно своєчасним, а й суспільно значущим.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Наукова новизна дисертаційної роботи є достатньою і відповідає рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Здобувач досяг низки суттєвих результатів. Вперше у вітчизняній філософській думці деструктивність в інформаційно-цифровому просторі концептуалізовано як онтологічну та антропологічну суперечність людського існування, джерелом якої є свобода. Це дозволяє, зокрема, вийти за межі психологічного і соціологічного редукціонізму. Принципово важливим є обґрунтування статусу інформаційно-цифрового простору як специфічної онтологічної реальності. Запропонована дефініція враховує як технічні, так і соціокультурні та антропологічні виміри цього феномену. Оригінальним є філософський аналіз конкретних форм цифрової деструктивності – кібербулінгу, інтернет-залежності та цифрового нарцисизму – через призму онтологічних, антропологічних та етичних вимірів. Зокрема, кібербулінг розглядається не як різновид традиційної агресії, а як якісно нова деструктивна комунікативна практика, що виникає внаслідок розриву між дією і відповідальністю, редукції Іншого до знаку чи аватара і специфічного «ефекту розгальмування» в цифровому середовищі.

Слід відзначити також достовірність аргументації: дисертант спирається на широку джерельну базу – понад 190 позицій, серед яких класичні та сучасні філософські праці, психологічні та соціологічні дослідження, правові документи міжнародного і вітчизняного рівня. Теоретична позиція здобувача відзначається послідовністю та внутрішньою несуперечністю.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертація складається з вступу, трьох розділів із відповідними підрозділами та висновками, загальних висновків і списку використаної літератури – загальним обсягом 162 сторінки. Структура роботи є логічно обґрунтованою і підпорядкованою заявленій меті та завданням дослідження.

Перший розділ присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження. Здобувач здійснює ґрунтовний аналіз феномену деструктивності в широкому діапазоні – від давньоіндійської та грецької думки через психоаналітичну традицію (З. Фройд, А. Адлер, К. Юнг, М. Кляйн, К. Хорні, А. Грюен) і критичну теорію Франкфуртської школи (М. Хоркгаймер, Т. Адорно, Г. Маркузе, Е. Фромм) до міметичної теорії Р. Жирара та сучасних досліджень. Особливо змістовним є аналіз вчення Е. Фромма, в якому здобувач виокремлює три функції деструктивності – самовизначення, самоствердження та гедоністичну, — що дозволяє глибше зрозуміти механізми деструктивної поведінки в цифровому просторі. Методологічну основу складає синтез філософсько-антропологічного, екзистенційно-гуманістичного, діалектичного, феноменологічного та релігійно-філософського підходів.

Другий розділ містить філософський аналіз конкретних форм деструктивної поведінки в інформаційно-цифровому просторі. Аналіз кібербулінгу здійснюється у трьох взаємопов'язаних вимірах – онтологічному, антропологічному та етичному, – що є методологічно виправданим і дає можливість уникнути як емпіричного, так і нормативістського редукціонізму. Дослідження цифрової залежності спирається на широкий міждисциплінарний матеріал і дозволяє інтерпретувати адикцію не лише як клінічний феномен, а як екзистенційну відповідь на неможливість самореалізації в реальному світі. Аналіз цифрового нарцисизму переконливо показує, яким чином алгоритмічна структура сучасних платформ підсилює нарцисичні тенденції і трансформує їх у деструктивні поведінкові стратегії.

Третій розділ присвячено філософсько-правовим вимірам профілактики деструктивної поведінки. Здобувач аналізує міжнародно-правові та вітчизняні механізми регулювання цифрового простору і доходить принципово важливого висновку: правова норма регулює зовнішній вимір людської дії, але не торкається її мотиваційних і духовних коренів. Спираючись на гегелівське розуміння Sittlichkeit, дисертант показує, що зростання правових заборон є симптомом втрати

живої моральної культури. Альтернативу правовому редукціонізму здобувач убачає у відновленні духовних основ буття через інститути освіти та сім'ї. Теза про необхідність філософського виміру освіти як умови формування «екзистенційного імунітету» є переконливою і практично значущою.

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Принципи академічної доброчесності дотримані: запозичення відповідно оформлені, авторська позиція чітко відокремлена від позицій досліджуваних мислителів.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертація написана грамотною, стилістично виваженою українською мовою. Науковий стиль тексту відповідає стандартам філософського дискурсу: здобувач вільно оперує категоріальним апаратом як класичної, так і сучасної філософії, демонструє здатність до аналітичного та синтетичного викладу складного теоретичного матеріалу. Окремі фрагменти тексту вирізняються не лише концептуальною насиченістю, а й виразністю думки. Робота загалом читається з науковим інтересом.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені у 6 наукових публікаціях: 4 статті у фахових виданнях України з філософських наук та 2 публікації у збірниках матеріалів конференцій. Здобувач брав участь у низці міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, що засвідчує апробацію результатів дослідження в науковому середовищі. Кількість та якість публікацій є достатньою для дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

Визнаючи загальну якість дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають уточнювальний, а не заперечний характер.

1. Автор часто апелює в аналізі деструктивної поведінки особистості до поняття руйнації. В цьому контексті виникає запитання: Чи можна розглядати деструктивну поведінку як форму самоствердження суб'єкта?

2. Аналіз цифрового нарцисизму є концептуально цікавим, однак його межі з клінічними проявами нарцисичного розладу особистості в тексті не завжди чітко окреслені. Більш виразне розмежування між нарцисизмом як антропологічним виміром і нарцисичною патологією зміцнило б аргументацію автора.

3. Філософський потенціал концепту «внутрішньої цензури» як морального регулятора особистості, введеного у підсумкових висновках, заслуговує на глибшу теоретичну розробку. Це поняття є евристично продуктивним, однак у тексті воно радше декларується, ніж концептуалізується.

Висловлені зауваження не применшують загальної цінності дисертаційної роботи і можуть бути враховані здобувачем у подальшій науковій діяльності.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаємо, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Ю. Ю. Вологіна на тему «Філософський аналіз деструктивної поведінки особистості в умовах інформаційно-цифрового простору» виконана на належному науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням. За своєю актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною воно повністю відповідає вимогам чинного законодавства України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дослідження є своєчасним і суспільно значущим, спрямованим на глибше розуміння природи сучасної людини та пошук гуманістичних стратегій подолання її руйнівних тенденцій.

Таким чином, здобувач Юрій Юрійович Вологін заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Рецензент:

професор кафедри філософії, соціології
та політології імені професора Валерія Скотного
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
доктор філософських наук, професор Віра ЛІМОНЧЕНКО

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар